

Robert Næss

FORTELLINGENS ISCENESETTELSE

STS-arbeidsnotat 05/02

ISSN 0802-3573-179

arbeidsnotat
working paper

”Fortellingens iscenesettelse”

Robert Næss

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Dette arbeidsnotatet skal handle om fortellerlinjer og iscenesettelse av fortellinger. Selv om fortellinger ofte er individuelle fortolkninger av historiske hendelser og begivenheter, har disse en evne til å bli adoptert, sitert og videreført av et antall mennesker. Til syvende og sist kan en fortelling bli stående som en 'sann' fortolkning av en begivenhet eller teknologi. Veien fram til denne fortolkningen er tornefull. Flere konkurrerende fortellinger vil kjempe om den offentlige oppmerksomheten.

I de siste årene har vi hatt to interessante diskusjoner i media om innførsel av teknologi. Den ene teknologien skal kunne behandle og innordne den stadig voksende biltrafikken, mens den andre teknologien skal kunne dekke et stadig økende energibehov. Teknologiene jeg snakker om er veiprising og gasskraft. Det har imidlertid vist seg at en innføring ikke har vært helt uten problemer. Dette skyldes i stor grad at teknologiene har møtt et samfunn som har stilt spørsmål ved teknologiene. Ikke bare har ulike aktører i samfunnet stilt kritiske spørsmål ved en innføring, men har også valgt å definere teknologiene på sine måter.

I essayet skal jeg se på de ulike aktørenes fortolkninger av disse teknologiene og hvordan de arbeider for å stadfeste og spre sine definisjoner av teknologiene.

De analytiske grepene jeg vil benytte meg av for å problematisere hvorfor det blir vanskelig å innføre veiprising og gasskraftverk er diskurskoalisjoner og fortellerlinjer. Essayet kan også leses som en utvidelse av aktør-nettverksperspektivet som har hatt en tendens til å fokusere på enkeltaktører og enkeltinstitusjoners kamp om å alliere seg med og mobilisere de rette tingene og mennesker for å kunne implementere teknologi. Diskurskoalisjoner og fortellerlinjer, skal vi se, fanger opp andre og like viktige aspekter når det gjelder teknologitransformasjoner og teknologinnføring. Blant annet vil en fortellerlinje kunne

beskrive hvordan aktører som til tross for at de har meningsforskjeller samles rundt og blir enige om deler oppfattelse av en teknologi.

Essayet vil bestå av en teoretisk redegjørelse hvor jeg plasserer fortellerlinjer og diskurskoalisjoner som et supplement til et aktør-nettverksperspektiv (ANT). Videre vil jeg benytte den teoretiske referanseverket til å se på meningsforskjeller mellom ulike fortellerlinjer om veiprising og gasskraftteknologien. Hensikten med å benytte to teknologier er å demonstrere og utforske fruktbarheten i en fortellerlinje logikk.

Fortellinger og fortellerlinjer

En fortelling kan være alt i fra den kjente historien om gutten som ropte ulv ulv, som ingen trodde på, til gasskraftverkets tilblivelse. Noen fortellinger har moralske undertoner mens andre har avskrekkende intensjoner. Alt etter hvilke formål man har, kan fortellinger vise seg å ha dydig, sømmelige, avskyelige og vederstyggelige aspekter i seg. Tradisjonelt ble fortellinger og historier fortalt av omreisende trubadurer til en skare av nysgjerrige mennesker i ulike lokalsamfunn. I det moderne samfunn er det andre og mer kraftfulle kanaler som kan fortelle ulike historier om forskjellige fenomener. Blant annet så kan vi se at aktører benytter politiske kanaler, massemedier, organisasjoner og andre institusjoner for å spre sine budskap. Aktørene har ofte ett primært mål ved sin virksomhet: Å spre deres fortelling om et fenomen slik at denne kan bli oppfattet som en virkelig beskrivelse av et gitt fenomen.

Gjennom å fortelle trer aktørene inn på en arena, de forteller til noen om hva de forstår et fenomen og får samtidig omgivelsenes respons. Når det gjelder innføring av teknologi, som er ment å virke inn på og bli godkjent av samfunnet, vil fortellingen være rettet utover, mot et offentlig rom. Begrepet offentlig rom kan her bli forstått som en agora hvor vitenskap møter publikum og hvor publikum svarer tilbake på vitenskapen. I dette rommet gjelder normer og regler som det enkelte menneske og organisasjoner kan speile sin egen virkelighet, sine egne fortolkninger og derved seg selv og sin institusjonelle tilhørighet opp imot.

Interessen for fortellingen, kan sees i sammenheng med utviklingen av det såkalte postmoderne prosjektet blant annet representert ved Jean Franciose Lyotards "The Postmodern Condition: A report on knowledge" (1979). Lyotard er skeptisk til den moderne vitenskapens begrep om sannhet eller "store fortellinger":

"We no longer have recourse to the grand narratives – we can resort neither to the dialectic of Spirit nor even to the emancipation of humanity as a validation for postmodern scientific discourse. But as we have just seen, the little

narrative (*petite recit*) remains the quintessential form of imaginative invention, post particularly in science" (Lyotard 1979:60)

Lyotard er opptatt av "de store fortellingers krise". I korte trekk mener Lyotard at alle former for kunnskap i tidligere samfunn var knyttet til forestillinger om moral, levereregler og religion som gikk fra generasjon til generasjon. I det moderne informasjonssamfunn vil det heller være en myriade av små fortellinger eller lokale moraler. Et eksempel på dette er når:

"For eksempel kan Aftenposten melde noe annet enn Dagsrevyen, eller så kan ulike forskere komme fram til motstridende resultater, for eksempel i miljødebatten. Derfor finnes det ikke lenger fasitsvar som gjelder for alle, slik det var i gamle samfunn der prest og kirke sto for den allmenne sannhet".¹

Aktør-nettverkspektivet har forsøkt å problematisere hvordan 'sannheter' oppstår. Isteden for å godta at presten eller kirken forfekter den eneste sannhet ser de heller på det nettverket som opprettholder sannheten og den betydningsfulle posisjonen personen og institusjonen innehar. Law beskriver dette på følgende måte:

"(I)n which putative agents attempt to characterize an pattern the networks of the social: the process in which they attempt to constitute themselves *as* agents. Thus an agent is a spokesperson, a figurehead, or a more or less opaque 'black box' which stands for, conceals, defines, holds in place, mobilizes and draws on, a set of juxtaposed bits and pieces" (Law 1994: 101).

Entreprenørene eller agentene vil ved deres virksomhet mobilisere og lenke sammen ulike elementer i et sammenkjetet nettverk omkring den teknologien eller de tekniske løsningene som de vil introdusere eller utvikle (Callon 1987). På denne måten vil ikke beslutningene om en teknologiinnføring være avhengig av en passiv aktør, men heller hos en aktiv skapende aktør. Det handler om å gjøre forbindelsene sterke og beslutningsdyktig. Summerton beskriver dette som:

"För at bygga opp sine nätverk använder entreprenören sig av en mängd olika strategier: man förhandlar, övertalar företräder eller "översätter" andras intresser i eget syfte, gör sig själv ovärderlig, krossar konkurrenter och använder ibland mer eller mindre aggressiva taktiker för att tvinga aktörer på plats" (Summerton 1998:29)

Summerton, Law og Callon nevner flere interessante aspekter ved aktørenes koplinger til ulike nettverk. Blant annet må aktørene kunne trekke i de rette trådene, de må kunne sette ord på og oversette disse løsningene til å være historier man ikke kan gå utenom i en beslutningsprosess. Vi ser at aktørene på mange måter fungerer som de gamle trubadurer hvor fortellinger ble krydret med litt sang, musikk og aldri så lite overdrivelser om hva de hadde

sett og opplevd på landeveien. Det handler om overtalelser, forhandlinger og taktikker for å gripe publikum og for å gjøre nettverket stabilt. Fortellingen vil derfor være viktige når det gjelder å spre sine ideer og teknologier til andre. Men for at en fortelling skal nå fram til ulike deler av nettverket må denne bli tatt opp og fortalt videre. Latour benytter en rygbymetafor for å beskrive en slik mobilisering:

“A statement is thus always jeopardy, much like the ball in the game of rugby. If no player takes it up, it simply sits on the grass. To have it move again you need an action, for someone to size and throw it: but the throw depends in turn on the hostility, speed, deftness or tactics of the others” (Latour 1987:104)

Latour er inne på et interessant poeng ved denne 'begrepsoverleveringen', nemlig at det er flere som må ta opp ballen (begrepet), gi den kraft og sende den videre. På en annen side vil det også finnes taktikere og annen fiendtlighet rundt en slik begrepsmobilisering. Det kan faktisk vise seg at det er aktører som er helt uenig i at ballen, begrepet eller en fortelling skal kunne sendes videre til andre spillere. Hughes (1987) beskriver denne problematikken ved å benytte begrepene reverse salients og kritiske problem. I en teknologispredning vil det være flaskehalser eller motstand som legger hindringer for en slik spredning. For å kunne håndtere de ubalanser eller reverse salients som forekommer i en teknologispredning må aktørene lykkes i å omforme disse problemene til noe som går an å angripe og løse, det vil si kritiske problem i Hughes terminologi. Disse kritiske problemene kan like gjerne være ulike fortellinger om den samme teknologien. Altså flere nettverk og fortellinger som kjemper om definisjonsmakten om en og samme teknologi. Hvordan forholder ANT seg til denne problemstillingen? Hvordan forklarer de at andre fortellinger vinner over andre? Et enkelt svar er at nettverket ikke er tilstrekkelig stabilt eller at forbindelsene ikke er tilstrekkelig knyttet sammen i et nettverk. Hess har kommentert denne problemstillingen på følgende måte:

”The actor-network account is excellent as a story of great man and the network he erected; it is also a fine how-to manual for technical entrepreneurs who want to build an empire by integrating themselves to existing interests. As a theory of science, the analysis is a lucid explanation of why the winners win, even why would-be winners lose” (Hess 1997:110)

Med andre ord så kan det være andre interesser som er like viktige i en implementering enn den ene aktørene som trekker, mobiliserer og plasserer de ulike bitene i et nettverk. Min påstand er at det må taes hensyn til andre fortellinger som kan være like viktig og kanskje viktigere når det gjelder innføring av teknologi. Det kan altså være flere konkurrerende fortellinger som kjemper om å definere en teknologi. For å problematisere det ytterligere kan

det også være mektige aktører som har meningsforskjeller når det gjelder synet på en teknologi, men er enige om en felles overordnet fortellerlinje. Hvordan kan dette skje?

Aktørene vil, i en diskurs, ofte ha sin egen måte å se ting på, men også sin egen måte å ytre seg på. Til tross for det ofte er fragmenterte og motstridende argumenter og orienteringer mellom ulike aktører, kan vi også se at det etableres en form for konsensus om fortolkningen av teknologien. Sann sett kan en teknologi bli forstått som "inter-discursive": aktørene i seg selv kan ikke vise dynamikken i en teknologidiskurs, men fortolkningene som blir etablert vil være avhengige av et større nettverk som kan gi dem større slagstyrke og energi. Dette kan løses ved samle dem i en diskurskoalisjon², som er en gruppe av aktører som deler den samme fortolkningen av en sosial konstruksjon (Ibid :48). På et aktør- eller gruppenivå kan ulike aktører være uenig i synet på en teknologi, men hvor det på et aggregert nivå og på et koalisjonsnivå blir det etablert: "(A) consensus about the dissensus" (Hajer og Kesselring 1996:21). Dette kommer av at: "They are discursive formations which tell the same story" (Ibid:48). Aktører og grupper kan individuelt være uenige men vil på et høyere nivå benytte seg av den samme fortellingen om et fenomen. Det er her fortellerlinjen kommer inn.

For at aktørene skal kunne klare å overbevise andre om sin teknologiske og begrepsmessig fullendte fortolkning, trenger de en overordnet fortellerlinje: "(O)ne social reality through which elements from many different domains are combined and provide actors with a set of symbolic references that suggest a common understanding" (Hajer 1995). Funksjonen til en fortellerlinje er å redusere kompleksiteten og dermed skape muligheter for en problemlukking. Idealet for en fortellerlinje er å vise forhold som er naturlige, essensielle og ordnet, og på denne måten styre unna opposisjon. Det å skape en fortellerlinje kan bli forstått som et argumentativt forsøk på en overbevisning som skal kunne innrullere flest mulige alliansepartnere slik at denne fortellerlinje blir stående som den rette fortolkningen av et fenomen eller en teknologi. Denne sammenkjedingen av aktørenes interesser i ulike koalisjoner utvikler og bevarer en form for diskurs, en spesiell form for argumenter og bevissthet om et fenomen.

Disse fortellingene kan representere hva Latour kaller utsagnsmodaliteter. Med det menes at for å undersøke diskurser eller diskursformasjoner må man analysere hvilke måter utsagnene formuleres på, dvs. hvordan de plasserer seg i et register fra gjetninger til uomtvistelige fakta (Schaaning 1997:214). Et utsagn eller en fortelling om et gitt fenomen er altså noe mer enn et utsagn som uttales av subjekter med bestemte intensjoner eller et uttrykk for deres livsverden. Et utsagn eller en fortelling kan heller bli forstått som et forsøk på å "iscenesette et omkringliggende felt av andre utsagn, av praksiser og institusjoner". Altså en

form for inklusjon der hvor de ulike fortellinger blir knyttet til bestemte former for praksiser, institusjoner og hjelpemidler.

Det vil imidlertid ikke være nok å ha de viktigste sosiale aktørene som viktige representasjoner i sin fortellerlinje. Like viktig er det også som ANT perspektivet forfekter å alliere seg med et tekstmateriale. Det vil si at forskningsrapporter, konsekvensutredninger, NOU rapporter og politiske manifeste vil være viktige hjelpemidler for å gjøre fortellerlinjen robust. Konsekvensutredning er et eksempel på dette.³ En konsekvensutredning kan sies å være et forsøk på å skape en robusthet i en fortellerlinje ved hjelp av det Latour og Woolgar kaller ”tingliggjorte teorier” (1979). Med ”tingliggjorte teorier” menes materielle resultater av tidligere vitenskapelig litteratur innenfor et annet fagområde. Espen Schaanning mener at disse teoriene kan benyttes som sikre og ubestridelige ressurser til å støtte opp om egne påstander (Schaanning 1997:210).

Ved å spille på lag med medier, forskere, utredninger, trender, behov og kollektive forestillinger kan fortellerlinjen få en robusthet som kan vedvare over tid. Fortellerlinjen eksisterer i kraft av disse elementene og ikke som representanter for ANT-perspektivet har hevdet at det er *en eller få* heltefigurer som trekker i trådene og innruller viktige alliansepartnere inn i sitt nettverk.⁴

I motsetning til ANT vil en fortellerlinjes nettverk bli opprettholdt til tross for at det eksisterer uenigheter om sammenstillingen av bitene og delene. ANT perspektivet viser en eller få talsperson(er) som framstiller og har en individuell fortelling av hvordan ting henger sammen eller hvordan elementer og hendelser, skaper sammenheng, helhet og konsistens. Dette er i og for seg greit men dette er også problematisk på samme tid. Hva om det eksisterer motstridende fortellinger mellom ulike aktører av en gitt teknologi eller fenomen, men hvor de er enige om en overordnet fortellerlinje. Latour på sin side har ’løst’ dette problemet med å vise at samfunnet består av en mengde ulike kontrakter som ulike nettverk konkurrerer om (Latour 1998).

La oss ta et eksempel. Hajer (1995) bruker bevaringen av regnskogen som et eksempel på hvordan en overordnet fortellerlinje henger sammen. En systemøkolog vil insistere på viktigheten av å se på regnskogen som et element i et større økosystem. Representanter i fra WWF (World Wildlife Fund) vil være mer bekymret over det moralske problemet ved en ødeleggelse av regnskogen. Sangeren Sting vil kople skjebnen til regnskogen til de innfødtes

kultur og bostedsbeskyttelse. NASA vil på sin side kunne publisere satellitt fotografi som viser endringer av regnskogen over tid (Hajer 1995:13). Vi ser at alle aktørene snakker om bevaring av regnskogen, men mener helt forskjellige ting. Men til tross for at de mener forskjellige ting, er de med på å bevare og skape, på deres egen måte, fortellerlinjen om en bevaringen av regnskogen. Slike kan en fortellerlinje bli sett på som en diskursiv sement som holder diskurskoalisjonen sammen. Vi vil senere i oppgaven se det samme i diskusjonen om veiprising og hvilken gasskraftteknologi man skal velge. Det vil være ulike fortellerlinjer og diskurskoalisjoner som kjemper om definisjonsmakten teknologier.

Fortellerlinjenes kamp om å finne sin robuste linje

Fortellinger får sin styrke gjennom at flere benytter dem. Aktøren i seg selv kan gjerne kommunisere en fortelling, men er avhengig av at flere aktører/mennesker, tekstkilder, trender og politikker for å gi dem rom og videre eksistens.

Innen teknologisosialogien (Bijker, Hughes & Pinch 1989 og Latour 1996) hevdes det at der kontroversen rundt en teknologi ikke er lukket, vil ikke teknologien kunne virke. I dette essayet vil jeg se på fortellerlinjenes kontrovers og hvordan aktører benytter ulike fortellerlinjer i et forsøk på å etablere en vedvarende stabilitet i forståelsen av en teknologi. I en slik kontrovers vil det være viktig å gjøre fortellerlinjen om en gitt teknologi åpen for så å inkludere betydningsfulle aktører.

Det er flere faktorer som må oppfylles for å kunne benytte fortellerlinje som et analytisk verktøy:

1. Leting i datamaterialet etter aktørers like og ulike utsagn om en teknologi for så å kunne se om de lar seg plassere i ulike meningsfellesskap eller diskursformasjoner.
2. Fortellerlinjene må vise til en robusthet som rommer flere faktorer enn bare mennesker, institusjoner og profesjoner osv., det er også viktig å kunne knytte fortellerlinjen opp til medier, lekmenn, dokumenter og forskningsresultater.
3. Aktørene må kunne plasseres i diskurskoalisjoner hvor de deler oppfattelsen av en sosial konstruksjon. Aktører er viktige, men kun på et aggregert nivå vist gjennom ulike fortellerlinjer.

4. Fortellerlinjen må være attraktiv. Det vil si at den må være fleksibel fortolkende og smidig nok til å romme andre fortolkninger om det samme fenomenet (begrepet, teknologien). Betydningsfulle aktører må kunne bli overbevist og innrullert.

Videre i essayet skal vi se på hvordan ulike aktører benytter seg av ulike fortellerlinjer for å vinne fram med sin oppfattelse av teknologi. Her vil jeg fokusere på veipricing og gasskraftverk diskusjonen.

Veipricingens fortellerlinje

I denne delen av essayet skal jeg forsøke å bruke punktene som er beskrevet ovenfor for å skissere hvordan vi kan benytte fortellerlinjer som et analytisk verktøy. Veipricing er en avart av det vi kjenner som tradisjonelle bompengoordninger, men skiller seg ut i fra denne ved at hensikten ikke er å få inn mer penger for å generere nye veier og veiprosjekter. Veipricing skal heller sørge for, gjennom variable priser av døgnet, få bilene vekk i fra veiene slik at bilistene kan benytte mer miljøvennlige løsninger som kollektivtrafikk. Ved at veipricing ligner på dagens bompengoordninger har dette ført til at ulike aktører vil være med på definere teknologien.

Det er altså ulike interesser som må tas med og problematiseres og avproblematiseres før innføringen av ny teknologi eller en teknologitransformasjon skal bli vellykket. I en slik prosess vil det alltid være aktører som ønsker å framstå som representanter for ulike interesser av både menneskelig og ikke-menneskelig art. Med dette menes at transformasjonen må favne bredt og kunne dekke de interesser som både direkte og indirekte blir involvert av en innføring av veipricing. Blant annet kan det skje at ulike faglige profesjoner viser til "gode" tekniske løsninger som også gagnar samfunnet i sin helhet. Andre aktører kan hevde at veipricing som en finansieringsinstrument vil være et godt egnet verktøy for å prise bilister bort fra veibanen. Andre vil hevde at regulering ikke vil fungere pga. samfunnets avhengighet av transport. Atter andre bestride det moralske i å regulere adferd på denne måten.

Hvilke fortellerlinjer fant jeg? De aktørene som har gjort seg bemerket i det offentlige rom, er økonomer representert bl.a. ved Finansdepartementet og Transportøkonomisk Institutt (TØI), veiingeniører bl.a. representert ved Samferdselsdepartementet, Statens Vegvesen og Vegdirektoratet og naturvernorganisasjoner, kommuner-, fylkeskommuner og bilorganisasjoner.⁵ En avgrensing av ulike aktører som bidrar til og skaper en type fortellerlinje om veipricing fører også til et skille mellom ulike kategorier av fortolkninger.

Jeg har valgt å avgrense og plassere ulike kategorier av fortolkningsutsagn innenfor forskjellige meningsbærende koalisjoner.

Den første koalisjonen som jeg valgte å kalle miljøkoalisjonen anså denne teknologien som en miljøteknologi. Utsagnene stemte overens når det gjaldt hvordan de brukte miljøargumentet for å fremme denne teknologiens fortreffelighet. De aktørene som delte den samme fortellerlinjen var miljøvernorganisasjoner og økonomer. Koalisjonen benyttet fortellerlinjen om veiprising som køregulerende miljøavgift i den politiske debatten. Økonomene som i flere tiår hadde vært opptatt av køkostnader kunne ved utviklingen av køfribrikken virkelig gjøre en drøm.⁶ Benyttelsen av køfribrikken som for fullt skjøt fart på 1990-tallet, kom samtidig som da økonomene ved hjelp av den grønne skattepolitikken kunne kople naturresurser som før ikke hadde hatt noe pris, til den økonomiske sfæren i samfunnet, til markedet (Asdal 1998:191).

Miljøorganisasjonene på sin side kommuniserte en annen side ved veiprising som miljøteknologi. I en pressemelding i fra Naturvernforbundet og Natur og Ungdom ble det hevdet at veiprising burde bli innført i de største byene fordi:

”Veiprisingssystemer sørger for at vi som bilister må betale for de kostnader vi påfører andre i form for støy, luftforurensning, nedsmussing og tidstap. Framkommeligheten for næringslivet og annen trafikk vil bli bedre. Presset for nye veiutbygginger bli mindre”.

Vi ser at mens økonomene har en ren vitenskapelig interesse for en innføring, så ser miljøorganisasjonene mer praktisk på den endringsprosessen en slik teknologi vil ha for bilisters kjøreatferd, trafikkvekst og veiutbygging. Aktørene kan altså ha ulike utgangspunkt for en innføring, men at de begge følger den samme fortellerlinjen om veiprising som regulering og miljøvirkemiddel. Dette leder oss over til et annet punkt som må være oppfylt i iscenesettelsen av fortellerlinje eller benytte dette som et analytisk verktøy: Den må være fleksibel fortolkende og smidig nok til å romme andre fortolkninger om den samme teknologien. Vi kan også se forsøk på å gjøre den robust gjennom å bruke og henvise til argumenter som luftforurensning, grønn skattepolitikk, framkommelighet for næringslivet og kostnader.

En annen koalisjon som dukket fram fra datamaterialet, var de aktørene som fram til nå hadde nytt godt av de inntekter som kom fra de tradisjonelle bompengoordningene. De aktørene som viste seg gjennom uttalelser i aviser, tv, nettet osv., var veiingeniører

representert ved Statens Vegvesen og Veidirektoratet. I det politiske liv hadde de meningsfeller i Samferdselsdepartementet. Igjen fant jeg ingen spesifikk aktør som dro i trådene og var avgjørende for konstruksjonen av veipricing som teknologi. Jeg fant isteden nok ett forsøk på å vitenskapeliggjøre veipricingsteknologien. Mens miljøkoalisjonen argumenterte for at kostnader skulle kunne avhjelpe den stadig voksende bilmengden på veiene, samt at veipricing kunne hjelpe til at presset for veiutbygging ble mindre, blir det i denne koalisjonen argumentert for de trafikk-tekniske sidene ved en slik innføring. Det vil si at koalisjonen støttet et forslag om veipricing som regulering, men da måtte pengene som kom fra ordningen bli øremerket veiformål. Ved at denne koalisjonen argumenterte ut fra veiens ve og vel valgte jeg å kalle den vegvokterkoalisjonen. Vegvokterkoalisjonen følger en annen fortellerlinje om veipricing: at dette er en velegnet teknologi som et regulering og finansieringsvirkemiddel. Det er viktig å merke seg at vegvokterkoalisjonens fortolkning av regulering er ikke den samme som miljøkoalisjonens forståelse av regulering. Mens miljøkoalisjonen argumenterte for at veipricing kunne bli et reguleringsvirkemiddel for å presse bilister over til kollektivtrafikken, bruker vegvokterkoalisjonen reguleringsaspektet til å inkludere sine trafikk-tekniske ideer: Løsningen på trafikkproblemet lå i å konstruere veinettet riktig, noe som på sikt skulle gi gode resultater i form av miljøgevinster. Dette siste ser vi i dag der Statens Vegvesen vil heve engangsavgiften i Oslo til 20 kroner for å få flere til å benytte seg av brikken og for å få bort køene.

Når det gjelder Vegvokterkoalisjonen har jeg forsøkt å iscenesette en fortellerlinje om veipricing som inkluderer deres interesser. Vi har sett at de forsøker å gjøre fortellerlinjen attraktiv ved at de argumenterer for å ha løsningene på de trafikale problemene. Dette gjøres ved at de henviser til vitenskapelige begrepet som trafikk-teknikk som innebærer allmenne begreper som rundkjøring og fletting, konfliktløsning i kryss og andre former for trafikkavvikling. Også i denne koalisjonen forsøker politiske og vitenskapelige aktører, gjennom sine posisjoner, å gjøre deres fortolkning av veiprisingsbegrepet robust.⁷ Både miljøkoalisjonen og vegvokterkoalisjonen er interessert i de pengene som kommer ut av ordningen. Mens miljøkoalisjonen argumenterer for at pengene skal gå inn til den store statskassa mener vegvokterkoalisjonen at pengene skal bli øremerket vei- og vedlikeholdsformål. Enda mer problematisk blir det når en annen koalisjon ønsker å argumentere for sine fortolkninger av veipricing.

Dette er aktører som tradisjonelt har opprettholdt bompengoordningene og den gamle innkrevningsstruktur. Kommuner- og fylkeskommuner som i mange år har fått penger, gjennom ulike bompengoordninger, til å bygge og utbedre sine veier er blitt avhengige av

disse penge de har fått fra ordningene. På en annen side har også bompengeselskapene blitt en viktig maktfaktor når det gjelder fortolkningen av veipricing. I kraft av sin administrative rolle i de tradisjonelle bompengordningene vil de ikke miste dette ansvaret hvis veipricing skal innføres.

Jeg plasserte disse aktørene i en koalisjon etter utsagn som handlet om behovet for mer penger utbedringer i veifeltet. Med en allerede presset kommuneøkonomi har mange kommuner måtte ha tatt i bruk bompengordninger for å møte de stadig økende krav fra bilister og de vedlikeholds krav veiene krever. Likevel er det framsatt kritiske påstander om hvordan staten faktisk benytter pengene som kommer av bilhold. Engangsavgiften, omregistreringsavgiften, vektårsavgift, bensinavgift, dieselavgift, årsavgift og bompenger tok inn 33 milliarder kroner i 2002. Av dette ble bare en tredjedel brukt til veiutbygging.⁸

Fortellerlinjen jeg fant for denne koalisjonen var at de så på veipricing som et finansieringsvirkemiddel. Ved at de delte den samme fortellerlinjen av veipricing, valgte å kalle denne koalisjonen innkrevningskoalisjonen.

Bompengeselskapene og kommune forsøker å gjøre fortellerlinjen robust ved å argumentere for framtidige veiprosjekter og utbedringer og de forsøker å gjøre seg attraktiv ved å argumentere for et mobilitetsbehov for kommunens innbyggere.⁹

Dette leder meg over til den siste koalisjonen som også ønsket å være med på fortolkningen av veipricingsteknologien. Disse aktørene ser på seg selv som representanter for alle bilistene her i Norge. De aktørene som har gjort seg bemerket i den offentlige debatten er Norges Automobilforbund, Opplysningsrådet for Veitrafikken. De utsagnene disse benyttet av veipricingsteknologien var at dette kun bare var en ny avgiftsform. Ved at de på denne måten delte den samme fortellerlinjen kunne jeg plassere dem inn i den samme diskurskoalisjonen. Jeg valgte å kalle denne koalisjonen for mobilitetskoalisjonen. Mobilitetskoalisjonen forsøker å gjøre seg attraktiv ved at de ser på seg selv som mobilitetens forsvarere. Det vil si at det er de som best kan vite hvor skoen best trykker for bilistene. Mobilitetskoalisjonen argumenterer veldig sterkt for at dette kun er en ny avgiftsform som kommer i tillegg til alle de andre. De forsøker også å gjøre sin fortellerlinje robust ved å henvise til tidligere ordninger:

"(A)ll erfaring viser at innføring av bomavgifter eller store hopp i bensinprisen, ikke har hatt noen varig innflytelse på trafikkavviklingen"¹⁰

Blant annet har mobilitetskoalisjonens fortellerlinje blitt adoptert av media.¹¹ Fortellerlinjen har altså vist seg å være attraktiv og smidig nok til at flere kan benytte deg av den. Men

fortellerlinjen klarer ikke å inkludere miljøaspektet til miljøkoalisjonen og heller ikke finansieringselementet til vegvokterkoalisjonen. Dermed sitter man igjen med mange ulike fortellerlinjer som ikke er robust eller attraktiv nok til å inkludere alle elementene som må til for at kunne lukke diskusjonen eller kontroversen. Dette viser på et annet vis at det på et aggregert nivå for å finne uoverenstemmelsene mellom de ulike aktørene. Det vil finne meningsforskjeller innad i en koalisjon men vil ved hjelp av en fortellerlinje kunne etablere en enighet.

Tabell 1 sammenfatter iscensettelsen av de ulike koalisjonene og fortellerlinjene jeg fant i mitt empiriske materiale;

Tabell 1 Veiprisingskoalisjoner

Diskurskoalisjoner

Fortellerlinjer om veipricing.

Miljøkoalisjonen

Veipricing som regulerings og miljøvirkemiddel

- Finansdepartementet
- Økonomprofesjonen
- Naturvernorganisasjoner

Vegvokterkoalisjonen

Veipricing som et regulerings og finansieringsvirkemiddel

- Samferdselsdepartementet
- Veitingeniørprofesjonen
- Statens Vegvesen
- Veidirektoratet

Innkrevningskoalisjonen

Veipricing som et finansieringsvirkemiddel

- Kommuner og fylkeskommuner
- Bompengeselskaper

Mobilitetskoalisjonen

Veipricing som en ny avgiftsform

- Norges Automobil Forbund
- Motorførernes avholdsforbund
- Opplysningsrådet for Veitrafikken

Gasskraftverkets fortellerlinje

Som vi så ovenfor vil en suksessfull iscensettelse av fortellerlinjer være avhengig av mange ting. Blant annet må en fortellerlinje kunne være fleksibel fortolkende. Det vil si smidig nok til å inkludere også motstridende argumenter for å kunne bli stående tilbake som en korrekt fortolkning av en teknologi. Den må også kunne vise til en robusthet hvor både forskning, sosialitet og kultur, økonomi og teknologi i skjønn forening blir brukt, i ulike kombinasjoner, til å fremme teknologiens fullkommenhet. Hvis man ikke klarer å mobilisere potensielle viktige aktører vil fortellerlinjen verken bli politisk eller samfunnsmessig attraktiv. Enden på visen kan være at teknologien aldri får oppleve dagslys dvs., at den blir liggende død.

Når det gjelder gasskraftdiskusjonen vi har hatt i Norge, bærer også denne diskusjonen preg av at det er mange som mener noe om en gasskraftutbygging. I landets aviser, blant landets forskningsinstitusjoner og mellom ulike miljøvernorganisasjoner har det til dels vært store uenigheter om hvilken teknologi som skal bli foretrukket for å kunne oppnå en best mulig energiutnyttelse. I mitt datamateriale fant jeg ulike fortellinger om gasskraftverk. For det første fant jeg utsagn som at en bygging av et konvensjonelt gasskraftverk måtte iverksettes på grunn av et stadig økende energibehov. For det andre fant jeg utsagn som hevdet at ”ja vi trenger mer energi, men tilførselen av mer energi kan kun skje hvis vi benytter en mer miljøvennlig CO₂-fri gasskraftteknologi”. For det tredje fant jeg utsagn om at en bygging av gasskraftverk, enten om det var konvensjonelt eller CO₂-fritt gasskraftverk, ville bare øke energibehovet ytterligere og ikke redusere det.

De aktørene som hevdet at målet var å redusere energibruken, ville heller satse på fornybar energi. Datamaterialet viste også at aktørene i diskusjonen benyttet seg av motstridende og konkurrerende fortellerlinjer nettopp for å få støtte for den teknologien de taler varmt for. Med andre ord så kan en fortellerlinje:

”(N)ot only help construct a problem, they also play an important role in the creation of a social and moral order in a given domain. Story-line are device through which actors are positioned, and through which specific ideas of 'blame' and 'responsibility', and of 'urgency' and responsible behavior are attributed. Through story-lines actors can be positioned as victims of pollution, as problem solvers, as perpetrators, as top scientists, or as scaremongers” (Hajer 1995:65)

Aktører kan altså gjennom slike fortellerlinjer bli posisjonert som ofre, problemløsere, toppvitenskapsutøvere, gjerningsmenn eller panikkmakere. I debatten om vi skal bygge gasskraftverk eller ikke, eksisterer alle disse posisjonene.

Jeg fant til sammen tre diskurskoalisjoner i debatten som har pågått rundt gasskraftutbygging. Disse har jeg kalt tradisjons-koalisjonen, sprang-koalisjonen og energisparer-koalisjonen. Hver og en av disse aktørene som faller inn under en av disse koalisjonene forteller sin historie av en gasskraftutbygging. Hver og en av dem fokuserer på ulike aspekter ved en bærekraftig framtid. Og hver og en av dem ser ulike muligheter, perspektiver, potensialer og mangler ved en slik bygging.

I den første koalisjonen, som jeg valgte å kalle tradisjons-koalisjonen, hadde aktørene til felles at alle støtter opp omkring utsagnet om at gasskraftverket skal bygges med konvensjonell gasskraftteknologi. Hovedargumentet deres er at vi trenger denne teknologien på grunn av det økende strømbehovet. De aktørene jeg fant som støttet opp om en slik fortellerlinje var representanter fra industrien, utbyggere, politikere, fagforeninger, vitenskapsfolk og lokale innbyggere. Denne koalisjonen kan kalles den dominerende koalisjonen i diskusjonen om gasskraftverket på Skogn. Benevnelsen tradisjonskoalisjonen kommer av at dette er en koalisjon som til tross for store meningsforskjeller, blant aktørene, er temmelig tradisjonell i sin argumentasjon. For det første har vi representanter fra industri som hevder at de vil trenge mer og billigere strøm i årene som kommer. Dette må de ha for å kunne stå sterkere i konkurransen med bedrifter internasjonalt. For det andre har vi fagforeninger som ser potensialet for flere arbeidsplasser ved en bygging. For det tredje har vi de lokale innbyggerne og det lokale næringsliv som ser potensialet for distriktnæringsutvikling i regionen. For det fjerde er det politikere som støtter opp om det økte energibehovet for næringsliv og forbrukere. For det femte fant jeg også vitenskapsfolk som argumenterer for byggingen av et konvensjonelt gasskraftverk fordi at de anser at dette er den beste teknologien vi har per i dag.

Denne koalisjonen følger altså den samme fortellerlinjen om byggingen av det konvensjonelle gasskraftverket: Behovet for økt produksjon av energi. Iscenesettelsen av fortellerlinjen er som følger: En bygging av et gasskraftverk vil føre til større tilførsel av energi som igjen vil føre til flere arbeidsplasser, næringsutviklingen i distriktene vil blomstre, teknologien må derfor velges på grunn av at denne er den mest miljøvennlige vi har per i dag.

For å gjøre fortellerlinjen mer robust har utbyggeren benyttet seg av ulike vurderinger, utredninger og bakgrunnsrapporter for planleggingen av gasskraftverket.¹² Videre har det vært

kommentert i fra faglig hold for å sette gasskraftverket inn i en teknologisk utviklingsperspektiv:

”Vår industrielle historie viser med all ønsket tydelighet at den teknologi som ligger til grunn for all industriell virksomhet i vårt land, har utviklet seg i positiv retning med tanke på miljøskadelige utslipp, effektivitet og energibruk”.¹³

Dette sitatet viser en positiv innstilling til teknologi og utvikling. Dette viser også at teknologien har en happy ending: Teknologien vil utvikle seg i en positiv retning.

Et annen måte å iscenesette sin fortellerlinje vil være å kritisere andre konkurrerende utsagn og fortellerlinjer. På denne måten kan man både vise sin fortellerlinje og kritisere andres. Eksempler på dette er sitater som: ”Det er oppstått en psykose rundt gasskraft, der motstanderne mener gasskraftverk er håpløst uansett”.¹⁴ Og: ”De som tror at fornybare energikilder kan løse energibehovet de neste tiårene drømmer seg bort fra en realitet” (Statoils Harald Norvik 1997).

Det benyttes ulike retoriske virkemidler for å kunne overbevise andre om gasskraftverk bygget med konvensjonell teknologi vil være den rette veien å gå. Blir deres oppfattelse videreført som en aktuell problemstilling for framtidens interessenter, kan teknologien eller deres koalisjon ende opp til å bli et ”obligatorisk passeringspunkt”. Men problemene har nærmest stått i kø for at en slik spredning kan bli kalt vellykket. Det har vist seg at i stedet for at interessentene har passert *gjennom* noe så har de heller gått *forbi* med alternative løsninger. Fortellerlinjen til tradisjons-koalisjonen viste seg ikke å være så fleksibel fortolkende eller smidig nok til å inkludere andre betydningsfulle aktører inn under sin fortellerlinje. Med andre ord så er den lykkelige slutten avhengig av at andre også betrakter slutten som lykkelig.

De aktørene som ikke har fulgt en slik fortellerlinje er aktører som Bellona, ulike politiske partier og forskere. Disse aktørene benytter seg av utsagn som: ”isteden for å bygge et ’forurensende gasskraftverk’ må det heller bygges et kraftverk med CO2-fri teknologi og CO2 deponering.

Blant annet hevder Bellona at det i dag eksisterer CO2-fri gasskraftteknologi, men at det må politisk vilje til for å innføre en slik teknologi.¹⁵ De politiske partiene KRF, Venstre og Senterpartiet legger grunnen åpen for å ta i bruk en slik teknologi.¹⁶ Fortellerlinjen som disse aktørene benytter seg av er altså at det eksisterer en såkalt CO2-fri gasskraftteknologi som kan bli benyttet istedenfor tradisjonell teknologi. Utsagnene bærer preg av en forståelse av at utviklingen kan forseres ved en massiv satsning på en CO2-fri gasskraftteknologi. De er

villige til å ta et sprang dvs., hoppe over stadiet av byggingen av et konvensjonelt gasskraftverk hvor CO2-fri teknologi kan bli montert i ettertid til en full satsning og bygging av et CO2-fritt gasskraftverk. På grunn av fokuset på sprang valgte jeg å kalle denne koalisjonen for sprangkoalisjonen. Denne koalisjonen forsøker å gjøre sin fortellerlinje mer robust ved å hente støtte i fra forskningen og erfaringer ifra industrien¹⁷, til tross for at det er knyttet stor usikkerhet omkring dette spørsmålet.¹⁸

Som jeg nevnte innledningsvis benytter aktørene seg av et offentlig rom (agora) for å få støtte for sin fortellerlinje. I agoraen gis det muligheter for at andre aktører kan kommentere de andre fortellerlinjene som eksisterer rundt den samme teknologien. Den koalisjonen som er imot begge de to nevnte fortellerlinjene er Norges Naturvernforbund, Natur og Ungdom og Framtiden i Våre hender. Disse aktørene hevder at Norge ikke trenger mer energi, men at vi må heller spare på energien. Måten dette skal gjøres på er økt utvikling av fornybare energikilder og økt satsing på ulike enøk løsninger. Dag Nagoda hevder at bygging av konvensjonelle gasskraftverk eller CO2-frie gasskraftverk vil gjøre det vanskeligere å legge om til andre og mer fornybare energiløsninger. Når det gjelder CO2-deponering hevder han at det et stort usikkerhetsmoment knyttet til dette: "Det er usikkert hvor lenge CO2 som bli pumpet ned i tomme, undersjøiske olje og gassbrønner vil forbli der før den siver opp og ut i atmosfæren".¹⁹ Vi ser her at disse aktørene forsøker å hindre iscensettelsen av de andre fortellerlinjene om gasskraftverk gjennom å innføre begrepene usikkerhet og dominans. Jeg valgte derfor å plassere utsagnene til aktørene rundt en fortellerlinje om at konvensjonelle gasskraftverk og CO2-frie gasskraftverk vil forhindre utviklingen av andre fornybare teknologier. Og ved at de betrakter energien som en knapp ressurs valgte jeg å kalle denne koalisjonen for energisparer-koalisjonen.

Fortellerlinjen om det konvensjonelle gasskraftverket har vist seg å ha et begrenset nedslagsfelt. Dette skyldes blant annet at andre betydningsfulle aktører har vist sin interesse og stilt kritiske spørsmål omkring denne fortellerlinjen. Selv om fortellerlinjen til tradisjonskoalisjonen er forsøkt gjort attraktiv og robust har den ikke maktet å inkludere andre betydningsfulle aktører og deres fortellerlinjer om den samme teknologien.

Vi ser at bifallet av fortellerlinjene blir et resultat av en diskursiv virksomhet. Dette kan på en annen side forklare hvorfor fortellerlinjer appellerer slik i den politiske debatten: enhver aktør kan formulere sine egne interesser med utgangspunkt i denne diskursen (Hajer 1992:30). I utgangspunktet kan det virke som om at det er en motsetning i det at noe er robust samtidig som det er fleksibelt. Det er det ikke imidlertid ikke. Det handler om hvor mange

elementer, interesser, tekster, praksiser fortellerlinjen klarer å knytte om seg. Det handler om at fortellerlinjen skal fungere overbevisende og om at den diskursive sementen beholder sin karakter av å være tung og treg, samt om styrken bak mobiliseringen av de robuste elementene bak fortellerlinjen vedvarer i et gitt offentlig rom (agora). Ingen av delene har vist å stemme når det gjelder gasskraftdiskusjonen i Norge. Spesielt ser vi dette på Skogn der det ikke ser ut til å bli noe utbygging.²⁰

Tabell 2 sammenfatter iscensettelsen av de ulike koalisjonene og fortellerlinjene jeg fant i mitt empiriske materiale;

Koalisjoner	Fortellerlinjer om gasskraftverk
Tradisjons-koalisjonen - Ap og Høyre - Lo - PIL - NIF - Forskningsinstitusjoner	Konvensjonelle gasskraftverk den beste teknologien vi har per i dag.
Sprang-koalisjonen - Bellona - Forskere og forskningsinstitusjoner	CO2-fri gasskraftverk med CO2 teknologi eksisterer og kan bli benyttet i dag.
Energisparer-koalisjonen - Framtiden i Våre hender - Naturvernforbundet	Konvensjonelle og CO2-frie gasskraftverk vil forhindre utviklingen av andre fornybare teknologier.

Avslutning

Til syvende og sist handler gyldigheten til de ulike fortellerlinjer om forskerens mulighet til å løfte disse ut fra det empiriske materialet. Det vil si at det er et trent øye som må avgrense, systematisere og aktualisere ulike fortellerlinjer som åpenbarer seg i teksten. I mitt tilfelle har jeg lest artikler, avisutklipp, uttalelser på nettsidene til forskjellige organisasjoner,

forskningsrapporter osv., for å kunne definere og systematisere ulike diskurskoalisjoner som støtter opp omkring den samme fortellerlinje. På denne måten blir iscenesettelsen av de ulike koalisjoner og fortellerlinjer konstruert av forskeren selv. Det kan derfor være ulike måter å frambringe kunnskap på og konstruering av 'virkeligheten'. Utfordringen for framtidens energipolitikk vil være å finne veier for å integrere de ulike perspektivene og de potensielle aktørene og diskurskoalisjonene for utviklingen av en bærekraftig framtid.

Vi har også sett konturene av ulike strukturer, kontroverser, praksiser og meningsforskjeller som ikke lar seg styre av ulike talsmenn som trekker å trådene og plasserer bitene i puslespillet. Dette er heller en iscenesettelse av mange ulike utsagn, praksiser, interesser og aktører som kan få betydning for fortolkningen og eksistensen av en teknologi. Med andre ord kan fortellerlinjer og diskurskoalisjonen bli benyttet som metodiske og en analytiske verktøy for å studere en teknologiinnføring.

¹ http://www.vg.no/din_verden/html/filosofi2.html

² Koalisjonene kan like gjerne bestå av: "(S)uch actors as scientists, politicians, activists, or organizations representing such actors, but also having links with specific television channels, journals and newspapers, or even celebrities" (Hajer 1995:12-13).

³ Konsekvensutredninger er et instrument som påvirker og er et uttrykk for den kulturelle forståelsen av natur og miljø. Bakgrunnen er at konsekvensutredningen er forsøk på å definere hva som er problematisk med et begrepsgrunnlag som skal gjøre det mulig å sammenstille og sammenlikne ulike typer av miljøproblemer (Grande og Sørensen 2000:326).

⁴ Se Donna Haraway "Det beskjedne vitnet: Feministiske diffraksjoner i vitenskapsstudier" som kritiserer Latour for å være for opptatt av heltedåd-strukturen

⁵ Dette kan problematiseres ved å hevde at det også er aktører som ikke har noen særlig tilgang til det offentlige rom. For det andre er det ikke sikkert at aktørgrupper og "deres" interesseorganisasjoner nødvendigvis har de samme interesser. Det er her det blir greit å falle under, å gi sin støtte til et felles referansepunkt, nemlig en fortellerlinje. I denne kan man til tross for uenigheten være enig.

⁶ Østmoe: "Pengemaskin eller genialt trafikkstyringssystem?" Samferdsel Nr. 1 1990:5

⁷ Professor Ragnvald Sagen kommenterer om hvorvidt vi kan bygge oss ut av problemene: "Rent fysisk kan vi det, men veiutbygging er også politikk. Vi kan gjøre store inngrep og løse de fleste trafikkproblemer, men det kan føre til konsekvenser vi ikke ønsker". Adresseavisen: "Mer fornuft, færre regler". 01.12 1999:37 Under en konferanse i Svolvær hevdet Samferdselsminister Fjærvoll at formålet med veiprising skal ikke være å pålegge bilistene enda flere avgifter, men å regulere trafikken. Videre hevdet han at nettoinntektene burde øremerkes lokale transportformål, blant annet drift og investering i kollektivtrafikk, vedlikehold og miljørettet investeringer i veinettet. Stensvold T: "Går hver sin vei" <http://tekblad.follo.net/artikler/1999/32/s67a/s67a.html> 19.11.99

⁸ <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=7420652>

⁹ Søfteland: "I Norge er vi imot bompenger av prinsipp. Men nordmenn er et lite prinsippfast folk. Veiene betyr så mye for oss at folk gjennom sine lokalpolitikere ber om å få betale bompenger". »Bomskudd for bompengeselskap». 02. September. 1998. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/d51203.htm>

¹⁰ NAF: «Veiprising». <http://www.naf.no/naf/presse/bilpolitikk/side28.html> 1999. 25.05.99 11:48

¹¹ "Veiprisering er ingen ting annet enn en ny avgift som folk tvinges til å betale fordi de knapt opplever at det finnes realistiske alternativer til bilen. Derfor vil en slik avgift ikke endre trafikkmønsteret mer enn dagens bompengesystem har gjort". Adressavisen: «Nå kommer veiprisering» (leder). 16. September 1999

¹² Industrikraft Midt-Norge har gjort en konsekvensutredning av Kraftvermeverket på Skogn: Blant annet bygger denne rapporten på fagrapporter i fra Agenda Utredning & utvikling, Cicero, Ernst & Young, Levanger Utvikling, NILU, Norges Skogeierforbund, Oceanor, Scandpower, Sintef, Statskraft Engineering as, WWF og Trexler & Associates.

¹³ Geir Einan i NIF Årdal uttalte at det er viktig å skjule til fortiden når framtiden skal vedtas.

<http://home.pixelduck.com/nif/tekst.cfm?id=14606&krit=gasskraftverk>

¹⁴ <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/kampen-om-gasskraften/article.jhtml?articleID=43291>

¹⁵ <http://www.bellona.no/imaker?id=15657&sub=0> : "Sant og usant om gasskraftverk" Her hevder Bellona at det i dag ikke eksisterer teknologiske hindringer for å bygge gasskraft basert på Hydrokraft

¹⁶ Ta i bruk ny teknologi. Sentrumpartiene vil bygge av et full skala CO₂-fritt gasskraftverk i den størrelsesorden Naturkraft planlegger. Sentrumpartiene mener at det ikke er tilstrekkelig å ha et pilotanlegg klart mellom 2004-2006. Utviklingen må forseres. I den siste tid har det kommet opp teknologiske løsninger for å utnytte utslippene fra gasskraftverkene på en miljøvennlig måte. Dette kan skje primært på to måter: Reinjisering i olje- og gassfelter, og Industriell bruk, og binding av CO₂ (for eksempel i produksjon av alger til fiskefôr). For å sikre realisering av slike alternativer vil sentrumpartiene stille økonomiske ressurser til disposisjon. 04. september 2001: Pressemelding fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre.

<http://www.krf.no/krfweb/politikk/nyheter/auto/20010904181725.asp>

¹⁷ I Norge finnes det tre ulike selskaper som arbeider med hver sin løsning for CO₂-fri gasskraft. For det første holder Norsk Hydro på å utvikle et hydrogenkraftverk der løsningen blir fjerne karbonet fra naturgassen før forbrenningen. For det andre har Kværner utviklet en ny membranteknologi for rensning av eksosgass (post-combustion). For det tredje har Aker Maritime lansert ett oksygenfyrt gasskraftverk. I denne teknologien, forbrennes naturgassen i ren oksygen istedenfor luft. Avgassen som kommer fra forbrenningen (CO₂ og vandamp) kan skilles fra hverandre med enkle løsninger. <http://www.bellona.no/imaker?id=15657&sub=0>

¹⁸ Den senere tids politiske debatt har gjennom en nesten systematisk feilinformasjon Bl.a. Bellona skapt inntrykk av at CO₂-frie gasskraftverk både er mulig og at de er like om hjørnet.

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article.jhtml?articleID=313019>. Kjell bendiksen: CO₂-frie gasskraftverk – luftslott eller realitet

¹⁹ Dag Nagoda: CO₂-deponerende gasskraftverk – tvilsom miljøpolitikk.

<http://www.fivh.no/index.asp?artID=650>

²⁰ Adresseavisen 29.08-2002: Brukte 150 mill til ingen nytte.

<http://www.adressa.no/nyheter/okonomi/article.jhtml?articleID=376413>

Litteraturliste:

- Bijker, Hughes & Pinch (red.) (1987): *The Social Construction of Technological Systems*, Cambridge MA: The MIT Press
- Callon, M (1987): Society in the Making: The Study of Technology as a Tool for Sociological Analysis, i Bijker, Hughes & Pinch (red.) (1987): *The Social Construction of Technological Systems*, Cambridge MA: The MIT Press
- Law, J (1994): *Organizing Modernity*. Blackwell Publishers, Oxford UK
- Hughes, T (1987): The Evolution of Large Technological Systems i Bijker, Hughes & Pinch (red.) (1987): *The Social Construction of Technological Systems*, Cambridge MA: The MIT Press.
- Hajer, M & Kesselring, M (1996): *Sustainable Mobility in Munich*. Final Report to the Centre for Social Research, Cork. Munich: Münchner Projektgruppe für Sozialforschung e.V..
- Hajer, M (1995): *The politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the policy Process*. Clarendon Press Oxford

-
- Haraway,D (2001): *Det beskjedne vitnet: Feministiske diffraksjoner i vitenskapsstudier* i Asdal, Brenna og Moser (red) (2001): *Teknovitenskapelige kulturer* (2001) Spartacus 2001
 - Hess, D (1997): *Science Studies an advanced introduction*. New York University Press
 - Latour, B (1987): *Science in Action*, Open University
 - Latour, B (1996): *Aramis or the love of technology*. Harvard University Press, Cambridge MA London
 - Latour, B (1998): *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Studier i företagsekonomi 5. Nerenius & Santérus Förlag, Göteborg
 - Schaanning, E (1997): *Vitenskap som skapt viten. Foucault og historisk praksis*. Spartacus Forlag, Oslo
 - Summerton, J (1998): *Stora tekniska system* i Blomkvist, P & Kajser, A (1998): *Den konstruerade världen. Tekniska system i historiskt perspektiv*. Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stocholm/Stehag